

تکنیک‌های بازدید منزل و مشاهده در مددکاری اجتماعی

تألیف:

دکتر منصور فتحی

معاون آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی

سرشناسه:	فتحی، منصور، ۳۵۷
عنوان و نام پدید آور:	تکنیک‌های بازپدید ه. ا. ر. مشا. ده در مددکاری اجتماعی / تالیف منصور فتحی؛ زیر نظر معاونت پژوه. - دانشگاه علامه طباطبائی
مشخصات نشر:	تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۷.
مشخصات ظاهری:	۲۰۶ ص. وزیری.
فروست:	انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ ۹۶
شابک:	۱-۳۳۴-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸-۲۰۰۰۰ تومان
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
موضوع:	مددکاری اجتماعی مبتنی بر شواهد
موضوع:	Evidence-Based Social Work
شناسه افزوده:	دانشگاه علامه طباطبائی.
رده‌بندی کنگره:	HV۱۰/۵/ف۲ت۸ ۱۳۹۷
رده بندی دیوثی:	۳۶۱/۳۲
شماره کتابشناسی ملی:	۵۳۲۷۳۹۸

تکنیک‌های بازدید منزل و مشاهده در مددکاری اجتماعی

تأليف:

دکتر منصور منجی

زیر نظر معاونت پژوهش دانشگاه

شایک: ۱-۳۳۴-۱۷-۱۷۸-۹۷۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی

ویراستار: عصمت دری‌کوند

نمایه‌ساز: سیده زهرا طباطبائی جعفری

طراح جلد: رسول خسرویگی

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ تهران، بزرگراه شهید همت،

دهکده المپیک، میدان ورزش

تلفن مرکز انتشارات: ۴۴۷۳۷۵۶۰ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

چاپ اول ۱۳۹۷ شماریگان: ۲۰۰ قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار

بخش اول: تکنیک های بازديد منزل	۱
فصل اول: تاريخچه بازديد منزل	۳
تاريخچه بازديد منزل در جهان	۳
شيوه‌هاي بازديد منزل و جامعه در مراکز استان	۱۰
دستاوردهاي بازديد‌هاي منزل و جامعه	۱۱
تاريخچه بازديد منزل در ايران	۲۲
فصل دوم: اهميت و مدل‌هاي بازديد منزل	۲۵
مزايای بازديد منزل	۲۵
چالش‌هاي بازديد منزل	۳۴
مدل‌هاي بازديد منزل	۳۵
سبک‌هاي بازديد منزل	۳۶
انواع بازديد منزل	۳۷
فصل سوم: اقدام‌هاي لازم در بازديد منزل	۳۹
اقدامات قبل از بازديد منزل	۳۹
برقرای رابطه حرفه‌ای با خانواده	۴۳
نکات لازم در ايجاد و حفظ رابطه حرفه‌ای	۴۷

نکات لازم در اولین بازدید.....	۴۸
ملاحظات اخلاقی.....	۵۴
فصل چهارم: نکات ایمنی در بازدید منزل.....	۵۷
اهمیت توجه به نکات ایمنی.....	۵۷
دلایل عمده گزارش نکردن حوادث خشونت‌بار کاری توسط مددکاران اجتماعی.....	۵۹
مسئولیت حرفه‌ای و مسئولیت مدیران.....	۶۰
استراتژی‌های بازدید منزل مؤثر و ایمن.....	۶۰
استراتژی‌های سازمانی.....	۶۱
استراتژی برای سرپرستان.....	۶۱
نکات ایمنی قبل از بازدید.....	۶۳
نکات ایمنی در حین بازدید منزل.....	۶۶
فصل پنجم: ارزیابی در دیدن منزل.....	۶۹
ارزیابی بوم‌شناختی.....	۶۹
ارزیابی خانواده.....	۷۴
وظایف مربوط به مرحله درگیر شدن در ارزیابی.....	۷۶
مراحل ارزیابی و کار با خانواده.....	۷۷
نقش‌های برون خانگی.....	۸۱
ارزیابی وضعیت کودکان.....	۸۶
سلامت کودک.....	۸۷
خانواده کودک و ارتباطات اجتماعی.....	۸۷
حضور اجتماعی کودک.....	۸۷
مهارت‌های خود-مراقبتی کودک.....	۸۷
ابعاد مختلف توانایی والدین در مراقبت از کودکان.....	۸۸
مراقبت پایه.....	۸۸
اطمینان از وجود امنیت.....	۸۸
گرمی عاطفی.....	۸۸
تأثیر جنبه‌های گوناگون عوامل محیطی و خانوادگی بر ارزیابی از وضعیت کودکان.....	۸۹

فرایند ارزیابی.....	۹۰
مداخله‌های مددکاری اجتماعی.....	۹۰
ارزیابی کودکان نیازمند.....	۹۱
ارزیابی خطر.....	۹۵
ویژگیهای عوامل خطر.....	۹۵
ارزیابی کودک آزاری.....	۹۶
ارزیابی مصرف مواد والدین.....	۹۹
چالش‌های ارزیابی مصرف مواد.....	۱۰۰
فصل ششم: مهارت‌های مورد نیاز در بازدید منزل.....	۱۰۱
خودآگاهی، مصرف‌کنندگی در مداخله و رابطه حرفه‌ای مددکاری اجتماعی.....	۱۰۱
مراجع محوری، بنیاد، انمندسازی.....	۱۰۳
درگیر کردن مراجع در تغییر.....	۱۰۴
چارچوب کاربردی مددکاری اجتماعی.....	۱۰۴
صلاحیت و آگاهی فرهنگی.....	۱۰۵
انتخاب سؤالات مناسب.....	۱۰۵
ارزیابی غیر کلامی.....	۱۰۶
تماس چشمی.....	۱۰۶
حالت چهره.....	۱۰۷
حالت بدن.....	۱۰۷
علائم محیطی.....	۱۰۷
روش‌های شفاف‌سازی اطلاعات.....	۱۰۸
مداخله در بحران.....	۱۰۸
مدیریت موقعیت‌های دشوار مصاحبه.....	۱۰۹
۱. عصبانیت و خشم مددجو.....	۱۰۹
۲. مددجویی که غمگین است و گریه می‌کند.....	۱۱۲
۳. مددجویانی که پراکنده‌گویی می‌کنند و تمرکز ندارند.....	۱۱۳
۴. مددجویانی که پاسخ کوتاه می‌دهند.....	۱۱۳

۱۱۳.....	۵. مددجو از پاسخ به برخی سوالات خجالت می‌کشد.....
۱۱۵.....	فصل هفتم: بازدید منزل در حوزه‌های گوناگون
۱۱۵.....	نقش‌های مددکار اجتماعی در بازدید منزل.....
۱۱۷.....	اهمیت بازدید منزل در مددکاری اجتماعی مدرسه.....
۱۱۸.....	بازدید منزل برای افراد دارای معلولیت.....
۱۱۹.....	اهمیت بازدید منزل در درمان افراد دارای اختلالات عاطفی و روانی.....
۱۲۱.....	اهمیت سرپرستی در بازدید منزل.....
۱۲۳.....	روش‌هایی برای حمایت از کارورزان.....
۱۲۴.....	۶. بایف سرپرست.....
۱۲۵.....	نکاتی که مددکاران اجتماعی یا کارورزان در طول بازدید منزل، باید یاد بگیرند.....
۱۲۷.....	فصل هشتم: گزارش بازدید منزل
۱۲۷.....	اهمیت گزارش بازدید منزل.....
۱۲۸.....	نکات اساسی در گزارش نویسی.....
۱۲۹.....	ساختار گزارش.....
۱۳۳.....	بخش دوم: تکنیک‌های مشاهده
۱۳۵.....	فصل اول: تعریف و اهمیت مشاهده
۱۳۵.....	مقدمه.....
۱۳۶.....	تعریف مشاهده.....
۱۳۸.....	ویژگی‌های مشاهده گر ماهر.....
۱۳۹.....	اهمیت و کاربرد مشاهده در مددکاری اجتماعی.....
۱۴۷.....	محدودیت‌ها و مشکلات مشاهده.....
۱۵۳.....	فصل دوم: انواع مشاهده
۱۵۳.....	انواع مشاهده.....
۱۵۳.....	مشاهده با ساختار یا عینی.....
۱۵۳.....	مشاهده بدون ساختار یا روایتی.....
۱۵۴.....	مشاهده کمی.....

۱۵۴.....	مشاهده کیفی.....
۱۵۵.....	مشاهده غیر مشارکتی.....
۱۵۵.....	مشاهده مشارکتی.....
۱۵۹.....	نکات اساسی در مشاهده.....
۱۶۲.....	نمونه گیری.....
۱۶۳.....	نمونه گیری زمانی.....
۱۶۴.....	روایی و پایایی مشاهده.....
۱۶۷.....	فصل ۱۸م: گزارش نویسی.....
۱۶۷.....	گزارش نویسی.....
۱۶۹.....	نکات لازم در تهیه گزارشات.....
۱۷۰.....	راهنمای تهیه گزارش از دید از مؤسسات.....
۱۷۳.....	منابع.....
۱۷۳.....	منابع فارسی.....
۱۷۵.....	منابع انگلیسی.....
۱۸۱.....	واژه نامه.....
۱۸۱.....	واژه نامه فارسی - انگلیسی.....
۱۸۵.....	واژه نامه انگلیسی - فارسی.....
۱۸۹.....	نمایه.....
۱۸۹.....	نمایه موضوعی.....
۲۰۱.....	نمایه اسامی.....

پیشگفتار

از بدو تأسیس حرفه مددکاری اجتماعی، خانواده هسته اصلی فعالیت‌های آن بوده است. پیشگامانی چون مری ریچموند، نیم قرن قبل از جنبش خانواده درمانی، به تمرکز بر خانواده‌ها معتقد بودند و بازدید منزل به عنوان یکی از کارابزارهای اصلی این حرفه، از ابتدا توجه و تأکید شده است. تألیف اولین کتاب ریچموند با عنوان بازدیدهای دوستانه، گواهی بر این مدعاست. بازدید منزل در اقدامات مختلف درمانی، حمایتی^۱ و پیشگیرانه کاربرد دارد و همواره به دلیل مزایای زیادی؛ از جمله؛ توسعه رابطه حرفه‌ای، افزایش همدلی، ارزیابی محیطی، بوم‌شناختی^۲، آشنایی با عملکرد و ساختار خانوادگی، آگاهی از منابع حمایتی یا موانع محیطی، دسترسی به افراد کم‌توان و در حاشیه و از همه مهم‌تر انطباق با رویکرد سیستمی همواره مورد توجه بوده است. استفاده مددکاران اجتماعی قرار گرفته و روزبه‌روز بر اهمیت آن افزوده شده است. بر واقع‌کرد فرد در محیط^۳ و توجه به بافتی که مراجعان در آن زندگی می‌کنند، یکی از برسته‌های بین‌پارهای است که حرفه مددکاری اجتماعی را از سایر رشته‌های یاورانه متمایز می‌کند.

اغلب مددکاران اجتماعی ناگزیر به بازدید در محله‌ها و خانه‌هایی هستند که احتمال تهدید و خشونت در آن‌ها زیاد است؛ اما متأسفانه اکنون به این امر مهم و حیاتی توجهی نشده است؛ بنابراین کسب اطلاعات کافی در خصوص انجام بازدید منزل ایمن، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است؛ با وجود اینکه بازدید منزل، از بدو تأسیس حرفه مددکاری اجتماعی در ایران (سال ۱۳۳۷) به عنوان یکی از کارابزارهای اصلی این رشته مورد توجه و استفاده دانش‌آموخته‌گان حرفه مددکاری اجتماعی قرار گرفته؛ اما در بیشتر منابع، دلیل آشنا نبودن با اصول و تکنیک‌های آن، به ارزیابی وضعیت معیشتی مددجویان و اسحق‌آق‌سنجی آنان محدود گردیده است.

مشاهده نیز، به عنوان یکی دیگر از کارابزارهای اصلی در حرفه مددکاری اجتماعی کارکردهای متعددی دارد. بهره‌گیری مناسب از این کارابزار، به مددکاران اجتماعی

1. sustaining

2. Ecological

3. Person- In- Environment

اطلاعاتی در خصوص تعاملات افراد، نیازسنجی، ارزیابی خطر، تشخیص نشانه‌هایی از آسیب، سوءاستفاده و غفلت و برنامه‌ریزی جهت مداخلات حرفه‌ای ارائه می‌دهد؛ بنابراین مشاهده زیربنای رشته مددکاری اجتماعی و یک مهارت ضروری است که مددکاران اجتماعی باید به‌طور مستمر به‌عنوان بخشی از یادگیری مداوم خود آن را توسعه دهند.

علی‌رغم اینکه حدود شصت سال از تأسیس رشته مددکاری اجتماعی در ایران می‌گذرد و در طول این مدت، تلاش‌های فراوانی در زمینه توسعه این حرفه انجام شده است؛ اما همچنان با فقر منابع علمی بومی در برخی حوزه‌ها مواجه هستیم. یکی از حوزه‌هایی که در این زمینه بدان نیاز داریم، کسب مهارت‌های لازم در زمینه بازدید منزل و مشاهده علمی و حرفه‌ای است. نگارنده با بیش از یک دهه کار عملی و تدریس در حوزه مددکاری اجتماعی در نظر دارد در زمینه غنی‌سازی خود به این نیاز پاسخ دهد.

کتاب حاضر علاوه بر دانایی در زمینه مددکاری اجتماعی، برای علاقه‌مندان سایر حرفه‌های یاورانه؛ به‌خصوص مشاور و روان‌شناسی نیز می‌تواند مفید باشد. همچنین برای دانشجویان مددکاری اجتماعی در مقطع کارشناسی می‌تواند به‌عنوان کتاب درسی پایه برای بخشی از دروس آشنایی با حرفه مددکار اجتماعی و مددکاری اجتماعی کار با فرد به‌کار رود. محتوای کتاب در دو بخش طراحی گردید. بخش اول به تکنیک‌های بازدید منزل و بخش دوم به مشاهده در مددکاری اجتماعی اختصاص یافته است. بخش اول مشتمل بر هشت فصل است؛ در فصل اول تاریخچه و سیر تکامل تاریخی مهارت بازدید منزل در جهان و ایران ارائه گردیده است. اهمیت و انواع بازدید منزل، مطالب فصل دوم را در برمی‌گیرد. در فصل سوم، وظایف مددکار اجتماعی و اقدامات لازم در بازدید منزل تشریح شده است. در فصل چهارم درباره استانداردها و نکات ایمنی در بازدید منزل بحث شده است. فصل پنجم به نحوه ارزیابی و فصل ششم به مهارت‌هایی که در بازدید منزل نیاز است، اختصاص یافته است. برخی حوزه‌ها در بازدید منزل، مطالب فصل هفتم و گزارش‌نویسی، فصل هشتم را در برمی‌گیرد. بخش دوم کتاب که به تکنیک‌های مشاهده در مددکاری اجتماعی اختصاص دارد؛ مشتمل بر سه فصل است؛ فصل اول به تعریف و اهمیت مشاهده در مددکاری اجتماعی

پرداخته است. در فصل دوم روش‌ها و نکات اساسی در مشاهده و در نهایت در فصل سوم درباره شیوه گزارش‌نویسی مشاهده بحث شده است.

در اینجا شایسته است که از زحمات پیش‌کسوتان و استادانِ مددکاری اجتماعی؛ به‌ویژه همکاران ارجمند در گروه مددکاری اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی که در نگارش این کتاب مشوق و راهنمای بنده بودند، سپاسگزاری نمایم. از همسر عزیزم که همواره مشوق و همراه من بودند، کمال امتنان را دارم.

امید است این کتاب مورد استفاده علاقه‌مندان و دانشجویان مددکاری اجتماعی و سایر حرفه‌ی روانه قرار گیرد. از خوانندگان عزیز تقاضا دارم که نگارنده را از لطف بازخوردهای عالمانه خود محروم نسازند.

منصور فتحی

دکتری مددکاری اجتماعی

و عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی